

ƏDƏBİYYATI DÜNYA

**CORC QORDON
BAYRON**

*Secilmis
əsərləri*

CORC QORDON BAYRON

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKİ-2006

ABİDOS GƏLİNİ

TÜRK HEKAYƏTİ

*Əgər sevməsəydik bir-birimizi
Hicran əzabları tapmazdı bizi.
Yaxın olmasaydıq bu qədər də biz
Dərdə yar olmazdı ürəklərimiz.*

Boris

*Möhtərəm Lord Hollanda bu hekayəni
ehtiram və hörmət hissi ilə ona borclu və
minnətdar olan həqiqi dostu Bayron ithaf edir.*

BİRİNCİ NƏĞMƏ

I

Deyin, tanışsınız mı o gözəl ölkəylə siz?
Səhraları gül-çiçək, səmaları ləkəsiz.
Mərsin, sərv ağacları bütün cinayətlərin
Şahididir o yerdə... Öz hüsnü var hər yerin.
Dərin olur bu yerdə sonsuz səmalar kimi
Göyərçinin sevgisi, çalağanın qəzəbi.
Üzüm tənəklərindən burda min orman olur,
Bu yerdə gül-çiçəklər həmişə əlvan olur.
Burda xəfif yellərin ətirli qanadları
Gül bağından ötəndə çiçəklər¹ şən-şən olur.
Burda limon bağları yaşıl olur müttəsil,
Bülbüllərin nəğməsi burda kəsilən deyil.
Yerin, göyün rəngləri bir-birinə qarışır,
Gözəllikdə bu rənglər, elə bil ki, yarışır.
Bu yerdə gözəl olur gündüz də, gecələr də,
Dəryanın suları da qırmızıdır bu yerdə.

Bu yerin gözəlləri, incə olur gül¹ kimi,
 Saçları uzun olur zəmidə sünbül kimi.
 Onların söz-söhbəti bülbüllərin səsidir,
 Bura Günəş ölkəsi, bura Şərq ölkəsidir.
 Tarixlərə hökm edən bu yer, yenə o yermi?
 Şərq öz övladlarının əməllərinə baxıb
 Bu gün keçmişlər kimi gülümsəyə bilərmidi?
 Arzuları, işləri ilahidir, uludur,
 Onların nağılları xəyallarla doludur.
 Eşqinə səcdə qılan –
 Bir-birindən ayrılan
 Cavan sevgililərin sözləri, işləritək,
 Onların köksündəsə sakit deyildir ürək.

II

Oturmuş taxtında ixtiyar Cəfər,
 Durmuş sağ-solunda cəsur igidlər.
 Onun sifətində dərin qırıqlar,
 Qara gözlərində min bir qüسسə var.
 Müsəlmanın üzü, bir qaydadır bu,
 Bildirməz heç zaman öz duyduğunu.
 Buna çalışsa da ixtiyar Cəfər,
 Üzündən bellidir qəlbindəkilər.
 Onun dərddə gözü, qəmli çöhrəsi
 Burda düşündürür indi hər kəsi.
 Üzünün mənalı ifadəsindən
 Hamı ürəyini oxuyur həmə.

III

– Xacəni çağırın, ona sözüm var,
 Siz də çıxıb gedin!
 Getdi əyanlar.
 Otaqda bir oğul, bir ata qaldı,
 Oğlun qəlbinə şübhələr aldı.

¹ Qızılgül (müəllifin qeydi).

Atanın önündə durdu lal kimi,
 Əyildi qaməti bir sual kimi.
 – Harun, qoy dağılıb getsin camaat,
 Sonra Züleyxanı gətir yanıma.
 Görməsin qızımı naməhrəm gözü.
 Bu, nöqsan gətirər mənim şanıma.
 Qoy dostum şad olsun, ölsün düşmənim,
 Qızımın bəxtinə gün doğmuş mənim,
 Heç nə deməyəsən ancaq sən ona,
 Özüm qoymalıyam işi yoluna.
 – Paşa düz buyurur, sözünüz haqdır,
 Qulun vəzifəsi qulaq asmaqdır.
 Bu saat, paşamız, bu saat, – deyər,
 Xacə düz yollandı hərəmxanəyə.
 Paşanın önündə Səlim baş əydi,
 İslam tayfasında qayda beləydi:
 Müsəlmanlar üçün ata önündə
 Əyləşmək, betərdir min pay ölümdən.
 O, ayaq üstündə danışdı: – Ata!
 Bacıma, kənizə acıqlanma sən,
 Günah sayılarsa əgər bu xəta
 Bu işdə birinci müqəssir mənəm.
 Dinlə, sonra hirsələn, mən ki hər sözü,
 Özün bilirsən ki, açıq deyənəm.
 Bu gün dan yerində gün boylananda,
 Şəfəqdən od alıb göylər yananda,
 Oyandım yuxudan, yata bilmədim.
 Səhərin hüsnünü seyr edirəm, dedim.
 Ancaq bu cəlalə, bu gözəlliyə
 Tək baxmaq mənimçün əzabdır, – deyər
 Pozdum yuxusunu Züleyxanın da,
 Dəyişdi gözümdə hər şey bu anda.
 Şirin yuxudaydı nökrələr hələ,
 Sevimli bacımla verib əl-ələ
 Üz qoyduq meşəyə, gəzdik-dolaşdıq,
 Qayalar addadıq, təpələr aşdıq.
 O qovdu, mən qaçdım, gah da o qaçdı,
 Gəzdik addım-addım zümrüd çölləri.

Bizim dilimizdə çiçəklər açdı
Məcnunun¹ dastanı, Sədinin² şəri,
Çox gəzib əyləndik, birdən uzaqdan
Tamburun³ səsini eşitdim əlan.
Bildim **divanxana** toplanır demək,
Qayalar addayıb çöllər keçərək
Qaçdım üz-gözündən tər yağa-yağa,
Gəldim paşamızı salamlamağa.
Mən gəldim, Züleyxa ordadır hələ,
Ata, qəzəblənmə, hirsənmə belə.

IV

Paşa qəzəbləndi: – Qul oğlu, şeytan!
Sən ey imansızın qarnından çıxan!
Atan kişi görmək istərdi səni,
Sən gözündə qoydun hər diləyini.
İndi ox atmalı, nizə atmalı,
Meydan sulamalı, at oynatmalı,
Hünər göstərməli vaxtıdır sənin,
Hüsnünə dalmısan sənə qönçənin.
Dalmısan quşların şaqraq səsine.
Çayların, sellərin zümzüməsinə.
O qız, sənə xoş üz göstərməseydi,
Öz odundan sənə borc verməseydi,
Belə inciməzdi üreyin yeqin.
Olsaydı namusun, qeyrətin sənin,
Yanardın vətənin halına sən də,
Bir ad-san qoyardın ana vətəndə.
Bizi məğlub etdi xristianlar,
Qeyrətin olsaydı sən bunu anlar,
Oğul, heç olmasa, yalnız bir kərə,
Sən də yollanardın o döyüşlərə.

¹ Leyli və Məcnun – Şerqin Romeo və Cülyettası (müəllifin qeydi).

² Sədi – ölməz İran şairi (müəllifin qeydi).

³ Tambur – türk barabanı, səhər sübhədən, günorta və aləqaranlıqda çalınır (müəllifin qeydi).

Arvad əməlidir bu əməllərin,
Qoy xəncər tutmasın sənin əllərin
Bütün ömrün boyu cəhrə əyirsən,
Əqidesiz kəllən qoy yerə girsən!
Qızın arxasınca sən də get, Harun,
Yaxşı bax, bu yayı, de, görürmüsən?
Bir də belə etsə əgər Züleyxa,
Cavab verəcəksən öz başınla sən.

V

Səlim qıl vurdu dodaqlarına,
Üreyində qaldı üreyindəki.
Paşanın sözləri dağ çəkib ona
Kəsdi xristian qılıncı tək.
“Demək, mən qorxağam, mən qul oğluyam?
Eləyşə, bəs mənim öz atam kimdir?
Başqası desəydi mənə bunları
Baha oturardı ona bu təhqir...”
Başqa halət gördü Səlim özündə,
Qəzəb qığılıcı yandı gözündə.
Cəfər gizli-gizli baxdı oğluna,
Nələr söyləmədi o gözler ona?
Onun gözlərində parlayan üsyan
Cəfəri qorxuya saldı bu zaman,
Səlimin könlünü almaqçın ələ
Qımıışdı, astaca söylədi belə:
– Susursan, yaxın gəl, oğul, yaxın gəl,
Sənin hər işini izləyirəm mən.
Saqqalı olana hər iş, hər əməl,
Yaraşmaz, ay oğul, sən ki kişisən!
Mənə ağ olsaydın qoca yaşımda,
Qılınc sındırsaydın əgər başımda,
Həvəslə baxardım sənə mən, oğul,
Aferin deyərdim yenə mən, oğul!

Tənəli sözləri deyərək, Cəfər
Səlimə baxırdı... O iti gözler,

O iti baxışlar, iynətek yenə
 Sancıldı paşanın düz üreyinə.
 Cəfər bu gözlərdən qorxub çəkildi,
 Ancaq nə danışa, nə dinə bildi.
 “Yox, yox! Belə olmaz, bu başsız oğlan
 Günü-gündən məni qorxudur yaman.
 Böyük təhlükədir bu mənə tez-gec,
 Əzəldən mən onu sevməmişəm heç.
 Mənim üreyimdə yox onun yeri!
 Onun fərasətsiz qadın əlləri
 Ceyran ovunu da bacarmaz... Ancaq,
 Yaramaz mənə də arxayın olmaq.
 Şübhəlidir onun sükutu belə,
 Mənim qanımdandır qanı da hələ.
 Bu qan... Bu sirdən özüm halıyam.
 Mən ona daha çox göz olmalıyam.
 O da məni sevmir. Bəs mən neyləyim?
 Qəlbimin sirrini mən kimə deyim?
 Mənimçün qul olmuş bir xristian,
 Ya da bir ərəbdir Səlim hər zaman...”¹
 “Dayan, Züleyxanın səsimidir bu?
 Bu səs **hurilərin** himnə bənzər.
 Onu anamdan da çox sevirəm mən,
 Hifz etsin qoy onun hüsnünü göylər”.
 – Pərim, xoş gəlmisən, sənə nəfəsin
 Canıma can verir, ümidim sənsən.
 Səhrayı-Kəbirdə təşnə bir kəsin
 İçdiyi su qədər sən də şirinsən.
 Sən doğulan zaman, qızım nə deyim,
 O **Məkkə evinə** mənim verdiyim
 Nəzir qədər nəzir verməmiş heç kəs,
 Atan bir an sənsiz yaşaya bilməz.

¹ Türklərin ərəbləri görməyə gözləri yoxdur, onlara hətta xristianlardan daha çox nifrət edirlər (ərəblər də öz növbələrində türklərə yüz qat artıq nifrət edirlər) (*müəllifin qeydi*).

O, günahkar bir qadın – məğmun, vəfasız kimi,
 İlk dəfə aldadılmış bir dilruba qız kimi,
 Baxırdı həm qorxulu, həm də istekli olan
 İlanın gözlərinə. Necə ağırdı bu an!
 Elə bil ki, yuxuydu, bu bir xəyalı, ya da
 Ürəklər birləşirkən bir-birinə yuxuda,
 Sanır ki, göydə tapmış yerdə itirdiyini.
 (Həyat verə bilərmə xəyalın verdiyini?)
 O zalım sərkərdənin gözəl qızı bir çiçək –
 Əzizdir, dəfn edilmiş eşqin xatirəsinə.
 Təmizdir, bir uşağın həzin duası qədər,
 Onun hüsnünü görəndə şirin-şirin inləyər.
 Gözəllik! Mənalısan sən dünən də, bu gün də,
 İlahi gözəlliyin vəsfində, tərifində
 Sözü acizliyindən kim şikayət etməmiş?
 Kim sənə heyran qalıb başını yellətməmiş?!
 Yanağı gah ağarıb, gah da xal-xal olmamış?
 Gözəlliyin önündə hansı dil lal olmamış?
 Hansı ürək vurmamış önündə yeyin-yeyin?
 Müqəddəs təmsalıydı Züleyxa gözəlliyin!
 O, əqlini başından əyləyərdi baxanın,
 Üzü qədər gözəldi qəlbi də Züleyxanın.
 Musiqi səslənirdi onun xoş nəfəsində,¹
 Çaylar nəğmə deyirdi onun titrək səsinə.
 Elə bil ki, təbiət özü yaratmış onu,
 Gözləri ayna kimi əks edirdi ruhunu.
 Elə bil ki, yaratmış hüsnü əməllərini.
 Yavaşcadan qaldırıb o, tumbul əllərini
 Köksünün üstə qoydu. Birdən coşub çağladı
 Atılıb atasının boynunu qucaqladı.

¹ Musiqi səslənirdi onun xoş nəfəsində – bu ifadə çox etiraza səbəb olmuşdur. Mən “Ruhunda musiqi olmayanlara” (misra Şekspirdəndir) müraciət etməmişəm. Ancaq sadəcə olaraq oxucudan xahiş edirəm ki, gözəllik nümunəsi saydığı bir qadını onca dəqiqə gözünün qarşısına gətirsin. Əgər onda o, bu misrada nəyin zəif ifadə olunduğunu dərk etməzsə, mən hər ikimizin halına acıyaram (*müəllifin qeydi*).

İtirdi özünü, deyəsən, Cəfər,
Əriyb yox oldu qəlbindəkilər.
Çox şey deməlidir qızına bu gün,
O hardan başlasın, necə söyləsin?

VII

– Züleyxa! Ey mənim gülüm, gülşənim,
Nə qədər əzizsən atana bilsən!
Sənə bəslədiyim qayğımdan mənim,
Bəlkə də, bəlkə də, halı deyilsən!
Sənle ayrılığı düşünəndə mən,
Nə ağrılar keçir bu ürəyimdən!
Tez-gec bu kədər mən görməliyəm.
Səni başqa evə köçürməliyəm.
Sən ki, bu qanundan artıq halısan.
Qızım, başqasılə yaşamalısən!
Başqası! Sorsana kimdir, nədir o?
Bütün vuruşların önündədir o!
İgiddir, qoçaqdır, hər işdə başdır,
O hələ qorxunu tanımamışdır.
Qara Osman nəslə bu vaxta qədər
Dayanmış başında Teymurilərin¹.
Qədr-qiymətini yaxşı bilirlər
Onlar tutduqları hər qarış yerin.
O, bir az qocadır, düzünü bilsən,
Uşağa vermərəm, axı, səni mən.
Xeyli dövləti var, zəngindir yaman,
Sənə bollu miras qalacaq ondan.
Bu günə kor olsun qoy düşməni, qızım,
Həm o, qüvvətlidir, həm də mən, qızım.
Əgər birləşərsə qüvvələrimiz,

¹ Qarosman oğlu, yaxud Qara Osman oğlu – Türkiyədə ən böyük torpaq sahibidir, o, Maqneziyaya hakimlik edir. Onun torpaqlarından feodal torpağı kimi istifadə edən-lərə teymurilər deyilir; istifadə etdikləri torpağın az-çoxluğundan asılı olaraq, onlar sipahi (süvari deməkdir) sifətilə xidmət edirlər. Müharibə zamanı müəyyən miqdarda süvari əsgər verirlər (*müəllifin qeydi*).

Ölümü gülüşlə qarşılarıq biz.¹
Atasına müti bir övlad kimi,
Yəqin ki, anladın sən niyyətimi.
Mən sənə, a qızım, öyrətdim bunu,
Sahibin öyrəder eşqin yolunu!

VIII

Züleyxanın başı köksünə endi,
Qara gözlərində yaş gileləndi.
Yanağını xəfif kölgələr aldı,
Bozardı, qızardı, gah da saraldı.
İtirdi özünü, sözlər ox kimi –
Dəydi qulağına, dəydi qəlbinə.
Qorxumu, həsrətmi onun sirdaşı?
Qızın gözlərinə inci göz yaşı
Elə yaraşır ki, məhəbbət belə
O göz yaşlarını öpüşlərilə
Qurutmaq istəməz bir anlıq barı.
Həyadan qızardı gül yanaqları,
Onun yanağında açılan lələ
Elə gözəldir ki, mərhəmət belə
İstəməzdi onun azalmasını –
Al-əlvan güllərin yox olmasını.
Ata hiss etsə də bəs nədən, niyə
Vurdu bu haləti görməməzliyə?
Üç dəfə əl vurdu, tez gəldi nökrə²,
Əmr etdi atını yəhərlesinlər.
Daş-qaşlı çubuğu³ kənara atdı,
O ayağa qalxdı, qaşını çatdı.

¹ Əgər paşa sultana müqavimət göstərmək üçün kifayət qədər qüdrətlidirsə, onun ölüm fərmanını gətirən elçini özü öldürür... Əksinə, əgər o zəiflə, yaxud iradəyə boşsa, baş əyir, sultanın möhtərəm imzası olduğu yerdən öpür və öz-özünü boğazdan asır (*müəllifin qeydi*).

² Əlləri bir-birinə vurmaqla xidmətçiləri çağırırlar; türklər boş yerə danışmağı sevmirlər, zəngləri də yoxdur (*müəllifin qeydi*).

³ Çubuq – türk qəlyanı, ağza qoyulan hissəsi kəhrəbadan olur. Əgər çubuq sahibi dövlətlidir, onda qəlyan qiymətli daşlarla bəzədilir (*müəllifin qeydi*).

Minib kəhərinə çıxdı çöllərə,
Dalinca **dəlilər**¹ baş vurdu yere,
Düzüldü yanında səflərə min-min.
O getdi, Mameluk² məğribililərin³
Məşqinə baxmağa. Qoy oynasınlar.
Qılınc döyüşünün özgə hüsnü var.
Tək qızlar, mavrlar dilində onun,
Çürüyür küncündə hərəmxanənin.

IX

Tutdu əllərilə başını bu an,
Baxdı uzaqlara o, yana-yana.
Zilləndi gözləri şütüyüb axan
Ana Dardanelin göy sularına.
Səlim görməyirdi, baxırdı ancaq,
Fikri sular kimi axırdı ancaq.
Baxırdı, görmürdü Səlim bu zaman
Paşanın **dülbəndli**⁴ dəstəsini də,
Əsla eşitmirdi qılınc oynadan
İgidlərin vəhşi, gur səsinə də.
Onun qulağına çatmırdı əsla
"Allah, Allah"⁵ səsi döyüşənlərin.
Cəfərin qızını düşünürdü tək
Xəyala dalaracaq o, dərin-dərin.

¹ Dəlilər – süvaridə öndə gedən dəstə, həmişə vuruşu onlar başlayır (*müəllifin qeydi*).

² Mameluklar (*məmlüklər*) – yavərlik etmək üçün öyrədilmiş, Qafqazdan və Türkiyədən əsir aparılmış əsgərlərdir. Misirdə əhəlinin böyük bir hissəsini təşkil edirlər (*müəllifin qeydi*).

³ Məğribililər – muzdlu mavr qoşunu (*müəllifin qeydi*).

⁴ Qılınc vurmağı öyrənərək türklər iqlat bükülmüş keçəni kəsməklə məşq edirlər. Müsəlman qılıncından başqa çox az qılınc tapılar ki, belə bükülmüş keçəni bir zərbə ilə kəsib ayıra bilsin. Bu məqsəd üçün bezən qalın dülbənddən də istifadə edilir (*müəllifin qeydi*).

⁵ Allah! İlləllah! – çıxırtı. İspan şairləri bunu "Leilies" adlandırır, adətən az danışan türklər belə halda həddən artıq çıxırırlar; xüsusən hərbi məşğələlərdə, ovda, bir də ki, ən çox müharibədə. Onların döyüşdə çıxırması, evdə isə özlərini ciddi aparması, çubuq və təsbehləri ilə birlikdə çox maraqlı ziddiyyət təşkil edir (*müəllifin qeydi*). Döyüş zamanı türk əsgərləri vəcdə gəlib bir ehtirasla dalbadal çıxır "Allah! Allah!" deyirlər.

Züleyxa ah çəkdi, Səlim dinmədi,
Dayandığı yerdən heç tərpənmədi.
Hələ seyr edirdi o, uzaqları,
Üzü qəm dalğalı, rəngi sapsarı.
Döndü ona tərəf Züleyxa bu an,
Bir şey anlamadı o lal duruşdan,
Odlu bir gizilti keçdi qəlbindən,
Anlaya bilmədi nə üçün, nədən
Onu danışmağa qoymayıb ürək.
Sıxılır varlığı bir mənəngətək.
"Üzünü döndərir o məndən hələ.
Biz görüşməmişdik əvvəllər belə.
Onun arzusu nə, xəyalı nədir?
Bu rəftar mənəncün çox qərībdir".
Ayırıb Səlimdən gözünü birdən,
Züleyxa otağı gözdi, dolandı.
Donuq gözlərilə bu zaman, görəni,
Səlim nə düşündü, Səlim nə andı?
Züleyxa götürüb tez güləbdən
Çilədi, otirə tutdu hər yanı.
"İran ətri-gülü"¹ uçdu bu ara
Səpildi tavana, zər divarlara².
Səlim bildimi ki, bu nə oyundu?
Damlalar onun da üstünə qondu.
Bu çağırış Səlimə əsər etmədi,
Onun ürəyini heç tərpətmədi.
Səlim bir daş kimi dinmədi, durdu.
Əzablar, fikirlər onu susdurdu.
– Bu nədir, hələ də pərişanmısan?
Sən belə deyildin, axı, bir zaman.

¹ Ətri-gül – gül yağı. Ən əslisi fars ətri-gülüdür (*müəllifin qeydi*).

² Müsəlman evlərinin tavanında, yaxud həşyəsində, daha doğrusu, divarında adətən Konstantinopol şəhərinin eyni bir mənzərəsi parlaq boyalarla əks olunur. Bu şəkillərin bu qədər parlaq rəngli olması bu mənzərəyə qarşı bir nifrət oyadır. Mənzərədən aşağıda isə müxtəlif növ silah, şəmşir və s. çəkilir (*müəllifin qeydi*).

Ah, Səlim! Bu kədər yaraşmır sənə,
 Bəri dön, su səpim ələmlərinə.
 Züleyxanın xumar gözləri bu dəm
 Deydi dibçəkdeki gül-çiçəklərə.
 Onun nəzərində dəyişdi aləm,
 Düşündü, başını dikərək yerə:
 "Gülləri özünə tutaraq həmdəm
 Bir zaman onları Səlim sevardi.
 Ona bu güllərdən hədiyyə versəm
 Bəlkə qardaşımın azala dərdi".
 Dərib qızılgülü Züleyxa bu an,
 İncə təbəssümdə uzatdı ona.
 Özü də bilmədi ancaq, nə zaman
 Döşənmiş Səlimin ayaqlarına.
 – Qardaşım, hirsənmə, tez ol, bəri dön,
 Gör bir nə deyirəm, axı, mən sənə.
 Bu gül, dərdlərini dağıtmaq üçün
 Bir namə gətirmiş bülbüldən sənə.
 Bülbül söyləyir ki, ötəcəyəm mən,
 Bu gecə ən şirin nəğmələrimi,
 Qoy Səlim ayrılın öz dərdlərindən,
 Gülsün dərd içində o mənim kimi.
 Güllüb danışasan, deyə sən yenə
 Şənlik qatacaqdır o, öz səsinə¹.

XI

– Necə? Tab edərmə bu dərdə ürək?
 Mən verdim gülü almırsan demək?
 Sən mənə qəzəblə baxırsan hələ,
 Səlim, görməmişdim mən səni belə.
 Səni məndən artıq, de, kim sevər, kim?
 Ah, əziz Səlimim, əziz Səlimim!

¹ "Gül aşiqinin" oxuduğu mahnıların qəmgin, yoxsa şən olduğu haqqında çox mübahisələr olmuşdur. Bu məsələ barəsində c-b Foksun rəyi bir çoxlarının etirazına səbəb olmuşdur. Ona etiraz edən bu adamlar öz rəylərində qədim dövr adamlarının fikrinə istinad edirlər. Əgər c-b Foks haqlı deyildirsə, mən bu barədə "errare malle" ("yaxşı olardı ki, mən səhv edəydim" – lat.) deməyə tam razı olsam da, bəzişdirici rəy söyləməyə cəsarət etməyirəm (müəllifin qeydi).

Nifrətimi edirsən mənə, söylə, sən?
 Bəlkə də qorxursan? Ah, çəkinirsən!
 Gəl, gəl, sən başını qoy sinəm üstə,
 Sənə layla çalım mən asta-asta.
 Səni məst eyləyim öpüşlərimlə,
 Niyə tutulmusan, nə olmuş belə?
 Sənə dikilmişdir mənim gözlərim,
 Qəlbinə ruh versin qəlbimin səsi.
 Əsər eləmədi sənə sözlərim,
 Nə də uydurduğum bülbül naməsi.
 Atamız çox sərtidir, bilirik bunu,
 Sənin də bu qədər sərt olduğunu
 Bilmirdim, bu sərtlik qəlbimə oxdur.
 Atamız bir qədər sənə soyuqdur.
 Ancaq, söylə, bəs sən yenə osanmı?
 Bacının eşqini unutmusanmı?
 Paşanın əmrini susdurdu səni?
 Çoxaltdı dərini, kədərini.
 Bəlkə düşmənidir Qarosman sənin?
 Əgər belə isə əmin ol, əmin,
 Vermərəm könümə mən ona qəsdən.
O Məkkə evinə and içirəm mən!
 Özün də, sən necə baxırsan buna?
 Dözüməm sənin ayrılığına?
 Əgər ayırsalar zor ilə bizi,
 De kim təskin edər ürəyimizi?
 Mənim pasibanım onda kim olar?
 Sənin məndən başqa sirdaşımı var?
 Yox, elə bir qüvvət tapılmaz hələ
 Ruhunu ruhumdan ayıra bilə.
 Murdar **Əzrayıl**¹ qanlı oxuna
 Hansımız tuş olsa (əmin ol buna),
 Bu, hər ikimizə vurulan dağdır,
 Bir vuran ürəklər bir susacaqdır!
 Məhv olunca bizim diləklərimiz,
 Əbədi uyuyaq bir məzarda biz...

¹ Əzrayıl – ölüm mələyi (müəllifin qeydi).

Ölüydü, elə bil, o, cana gəldi,
 Qızın sözlərindən həycana gəldi.
 Çevrildi birdən,
 Qaldırdı yerdən
 Dizi üstə çökmüş qızı o, dərhal,
 Elə bil, yox oldu o dərd, o mələl.
 Qəlbindəki fikirlər
 Gizlənmədi dərində,
 Qara-qura xəyallar
 Alışdı gözlərində
 Göylərin qübbəsində
 Parlayan şırım kimi.
 Buludlar arxasından
 Çıxan ildırım kimi
 Onun qəlbi bu zaman
 Parladi kirpikləri

Arasından...

Ah, heyhat!
 Nə şeypur səslərindən
 Döyüşlərdə ürəkən at,
 Nə qəfil it səsinə
 Səksənən qart canavar,
 Nə də son döyüşlərə
 Çağrılan bir zülmkar
 Titrəməmiş, əsməmiş
 Züleyxanın andını
 Eşidirkən, titrəyən
 Səlim kimi... Ah, nədən!
 Dinləyib Züleyxanı
 Səlim bayaqdan bəri
 Açıb tökdü qəlbində
 Gizlətdiyi sirləri:
 – Artıq mənimsən, mənimsən, bəli,
 Sən həm bu dünyada, həm o dünyada.
 Ayırmaz əcəlin qara çəngəli

Səni məndən, sənsiz yanaram oda.
 Sənin o pak andın bağladı bizi
 Qırılmaz tellərlə bir-birimizə.
 Heç bir şey sarsıtmaz ürəyimizi,
 Hökm eyləyə bilməz göylər də bizə.
 Öz ülvi, müqəddəs andınla min-min
 Başları ölüməndən xilas eylədin.
 Rəngin ağarmasın! Sənin hər tükün
 Məndən tələb edir min qurban bu gün.
 Bir qıvrım tükünü, sən inan mənə,
 Dəyişməm İstəkar¹ xəzinəsinə.
 Bu gün ürəyimi duman-çən aldı,
 Məni danladılar, qanım qaraldı.
 Qorxaq adlandırdı məni ixtiyar;
 Qul oğlu olsam da, öz aləmin var.
 Diksinmə, bu sözü

Dedi o özü!

Artıq nə deyərler bir qul oğluna.
 Sənin xatirinə dözürem buna.
 Neynək, hər təhqirə çatar bir əvəz,
 Ancaq andımızı bilməsin heç kəs.
 Səni, ey Züleyxam, mənim əlimdən
 Almaq istəyəni tanıyıram mən.
 Dövlətlidir, ancaq gədədir, gədə.
 Sitayış etməyir müsəllimə² də.
 Bunlar keçər, arzum budur ki, yalnız
 Heç vaxt pozulmasın bizim andımız.
 Osman bəyə isə öz qaydasıtək
 Mənim adamlarım cavab verəcək.
 Dar gündə öz arxam, öz dostlarım var,
 Mənim qisasımı tez alar onlar
 Yaxşı tanıyıram dostu, düşməni,
 Göründüyüm kimi düşünmə mən!

¹ İstəkar – Adəmdən əvvəl yaşayan sultanların xəzinəsi (*müəllifin qeydi*).

² Müsəllim – hakim, rütbəyə görə paşadan sonra ikincidir; bundan sonra üçüncü yerdə komandan gəlir; ağa rütbəsi isə bundan sonradır.

– Göründüyün kimi düşünməməkmi!
 Necə dəyişdirdi səni bu kədər?
 Ah, Səlim, necə də sən başqalaşdın,
 Nə qədər incəydin, şəndin bu səhər.
 Sən mənim eşqimdən xəbərdar idin.
 O heç vaxt soyumaz, əmin ol, əmin!
 Yalnız səni görmək, səninlə olmaq,
 Ən böyük istəyim, arzumdur ancaq,
 Birlikdə danışmaq, birlikdə gülmək,
 Səninlə yaşamaq, səninlə ölmək! –
 Budur ən müqəddəs diləyim mənim
 Eşqinlə çırpınır ürəyim mənim.
 Sənin gözlərini, yanaqlarını,
 Sənin əllərini, dodaqlarını,
 Öpmək istəyirəm, belə, belə, bax!
 Kifayətdir, səndən doymuram ancaq.
 Ah, Allah! Od yağır dodaqlarımdan,
 Mənə də mi keçdi səndəki həycan!
 Mənim də yanağım qızarmış, deyən,
 Sən xəstə olanda, ah, nolaydı mən,
 Sənin hər dərdinə ortağ olaydım,
 Sərv olub başına kölgə salaydım.
 Alnını sığamaq, telini eşmək,
 Bütün dövlətimi sənə bölüşmək,
 Ancaq xərcləməmək istərdim, Səlim,
 Ay mənim qardaşım, mənim dəcəlim!
 Səninçin yellərə verərəm ömrü.
 Hər şeydən keçərəm mən səndən ötrü.
 Hər şeyə hazıram. Ancaq ölərkən
 Gözlərini örtmək istəməyəm mən.
 Bu dərde kim dözər, kim tab edər, kim?
 Budur duyğularım, düşüncələrim.
 Daha bundan artıq nə gerek bizə?
 Bu qədər yaxınkən bir-birimizə,
 Nədir qəlbimizdə yatan sirlər?

Sirr saxlamaq sənə xoşdursa əgər
 Nə etmək, Səlimim, qoy belə olsun.
 Bu da eşqimizdə bir pillə olsun!
 Ancaq bəs “silahım”, “dostlarım” nədir
 Anlamıram bunlar nəyə gerekdir?
 Mənə elə gəlir, bu zaman Cəfər
 Bu böyük andımı eşidə bilər.
 Ancaq nə qəzəbi, nə hirs bir an
 Məni döndərəmməz öz inadımdan.
 Olduğum kimiyəm özəldən bəri,
 Zamanın o acı, sərt küləkləri
 Dəyişdirə bilməz məni heç zaman.
 Züleyxanın gözü uşaqlığından
 Yalnız sənə baxmış, sənə dikilmiş,
 Səni öz ürəyi, öz eşqi bilmiş.
 Ey əziz qardaşım, dostum, Züleyxa
 Səndən özgəsinə baxarmı? Əsla!
 Sənə bəslədiyim hissələrimi,
 De, sənə önündə bir kitab kimi
 Neyçin açmalıyam? Sıxılır ürək,
 Axı həqiqəti neyçin gizlədək?
 Pərdələr çəkilmiş gözlərimizə.
 Bizim sərt şəriət tapşırı bizə:
 Günahdır görünmək naməhrəmlərə.
 Bütün ömrüm boyu hələ bir kərə
 Onun əhkamına zidd etməmişəm, –
 “Peyğəmbər” demişəm, “Allah” demişəm.
 Bu qanun nə qədər xoş gəlir mənə,
 Çünki görünmədim bir özgəsinə.
 Səlim, görmədiyim adama getmək
 Mənə ağır gəlir. Ancaq nə etmək?
 Beləysə, bu sirri bəs nə üçün sən
 Gizlətməyi mənə məcbur edirsən?
 Bilirəm paşanın xasiyyəti,
 Bilirəm, o əsla sevməyir səni.
 Tez-tez qəzəblənir o əbəz yerə,
 Nifrin də yağdırır ulu göylərə.

Onu bəd əməldən saxlasın Allah,
Gizlənil qəlbimdə nəse bir günah.
Günah sayılarsa, ah, bunlar əgər,
Başıma qəzadan yumruqlar dəyər.
Ah, Səlim, gəl mənə aç öz sirrini,
Əzabdan, qüssədən xilas et məni.
Odur, **çuxadarı**¹ görürəm, ah, mən,
Məşqini qurtarmış atam, deyəsən.
Onunla görüşmək əzabdır mənə.
Nə üçün belədir, Səlim, desənə?

XIV

– Züleyxa, tez çəkil sən otağına,
Duruş gətirərəm mən özüm ona.
Fərmanlar, vergilər haqda indi biz
Söhbət edəcəyik, belədir şeksiz.
Qorxulu xəbərlər alırıq hər gün
Dunay sahilindən. Bu bizim üçün
Böyük təhlükədir. Düşmüşük səsə,
Ordunu dağıdır bizim vəzirşə.
Gülüb ordumuzun bu “cəlalına”
Təşəkkür göndərin, gavurlar, ona.
Amma, bax, elə ki səsləndi təbil,
Çıraqlar sönəndə, zülmət çökəndə,
Sənin otağına gələrəm mən də.
Sakitcə çıxarıq gedərik yenə
Yuxulu suların sahillərinə.
Bizim bağımızın hasarı üstədən
Heç kəs aş bilməz, arxayınam mən.
Gecənin yarısı keçərək bağa
Heç kəs cürət etməz bizi pusmağa.
Əgər tapılırsa belə bir qoçaq,
Mənim qılınımdan töhfə alacaq.

Orda Səlimini tanıyacaq; sən
Çox gizli şeyləri öyrənəcəksən.
Məndən qorxma, mən ki səninəm, sənin.
Məndə açarı var hərəmxanənin...
– “Məndən qorxma!” Sən ki bu vaxta qədər
Belə danışmazdın, nədir bu sözlər?
– Di tez ol, Harunun gözətçisinə
Mən bəxşiş vermişəm, alacaq yenə.
Onlar əlimdədir, məndədir açar,
Ah, sənə deməyə çoxlu sözüm var.
Züleyxa, bu gecə əmin ol ki, sən
Mənim hər sirrimi eşidəcəksən.
Oxuyub dərindən mənim qəlbimi
Görərsən, deyiləm gördüyün kimi.

İKİNCİ NƏCMƏ

I

Hellenin¹ üstündə gurladı tufan,
Sevgi də o gecə işləyib günah
Sestos² qızının ümidi olan
Cavan qəhrəmanı unutmuşdu, ah!
O gecə göy üzünü nura boyandı,
Onun qələsinin məşəli yandı.
Sanki qopan külək, (bu gecə yarı)
Dəniz quşlarının çığırtıları
Mənalı-mənalı inildəyirdi.
Ona “öz yurdunu tərk et” deyirdi.

¹ Helle – Dardanel boğazının qədim yunan dilində adı. Yunan əfsanəsinə görə Aqamos şahın qızı Helle burada batmışdır. Buna görə də yunanlar Dardanel boğazını “Helles dənizi” adlandırmışlar.

² Sestos – Şimali Yunanıstanda şəhərdir. Burada yaşayan Heronu abidoslu Leandr sevirdi. Leandr, hər gecə məşuqəsi Hero ilə görüşmək üçün Hellespontu (Dardaneli) üzüb gəlmiş. Bir gecə Heronun uzaqdan Leandra yol göstərdiyi fənər sönür və Leandr suya batır. Bunun dərdindən Hero da özünü suya atır.

¹ Çuxadar – görkəmli ağanın qabaqda gedən xidmətçilərindən biri (müəllifin qeydi).

Yanırdı gözündə alovlanaraq
Onun məhəbbəti, sevgisi ancaq.
Onu salamlayan yeganə ulduz
Heron mahnısını deyirdi yalnız:
“Dalğalar, ürəkdir sevginin yeri
Gəlin ayırmayın sevgililəri”.
Bu mahnı, bu dastan olsa da köhnə
Bu ilahi sevgi təzədir yenə.
Sevənlər qatlaşıb cəbrə hər zaman
Keçər məhəbbətin fırtınasından.

II

Hellenin üstündə coşur dalğalar,
Göylərə sovurur suları ruzgar.
Gecə pərdə çəkir, çox nahaq yerə,
Qanla suvarılmış düzənliklərə.
Priam¹ dövründən qalan məzarlar
Bizə xatırladır o keçən günü
Kor,² qoca Skif adalarına
Baxmaqda aldadır özü özünü.

III

Mənim ayaqlarım, eh, bir zamanlar
O gözəl yerlərdə addımlamışdır.
Hər bir qarışında ayaq izim var,
O müqəddəs yerlər mənə tanışdır.
Sevda müğənni! Dayanma, inlə,
Düşünmək, qəmlənmək xoşdur sənə!
Bu yerdə hər qaya, hər ucuq, yəqin,
Ötən döyüşlərdən bir yadigar.
Hər yaşıl təpədə min bir şəhidin
Adsız, xatirəsiz türbəsi vardır

(Hələ yazılmamış dəhşəti onun).
Yalayır daşları suların dili,
Sənin doğma, “Geniş Hellespont”onun¹
Dəli dalğaları yuyur sahili.

IV

Gecə qanad gərdi, hava qaraldı,
Helle sularını kölgələr aldı.
İdanın² üstünə, çəmənə, çölə
Ay öz şefəqini saçmayır hələ.
İndi onun büllur şefəqlərindən
Narazı qalarmı bir əsgər belə?
Döyüşlər kəsilmiş, işə bax, işə,
Çobanlar sevinir bu asayışə.
Qanadı qırılmır uçan quşların,
Dardanın oxuyla məhv olmuşların
Məzarı üstündə sürülər otlar.
Salır kölgəsini çölə bulutlar.
Bir bax bu təpədə nəre çəkərək
Ammonun³ övladı dolaşardı tək.
Şahların durduğu bu hündür təpə
İndi qərib, tənha məzara bənzər.

¹ “Geniş Hellespont” və yaxud “*ucsuz-bucaqsız Hellespont*” təşbihinə kim necə mənə verirsə versin, bu barədə mübahisə etmək artıqdır. Belə mübahisəyə mən Dardanel boğazının özündə rast gəlmişəm. Belə mübahisənin sona çatacağını özəldən görə bilməsəm də, mən özüm üzüb bu sahilə o biri sahilə çatmışam. Ola bilsin ki, bu məsələ həll olunanadək bir dəfə də boğazdan üzə bilecəyəm. “İlahi Troya haqqında dastan”ın həqiqi olub-olmadığı məsələsi hələ davam etdiyi üçün, sirli “Aperos” (ucsuz-bucaqsız yunan sözünün mənası da çox şeyi izah edə bilər. Homerin ola bilsin ki, məkan haqqında olan təsəvvürü, əbədi sevirmə deyən, lakin uzaqbaşı üç həftəyə sevgini unudan şıltaq bir qadının zaman haqqında olan təsəvvürü kimidir. Qadın əbədi yaxınlıqdan danışarkən üçhəftəlik müddəti nəzərdə tutduğu kimi Homer də, yəqin ki, ucsuz-bucaqsızlıq, qeyri-məhdudluq haqqında danışarkən yarım mili nəzərdə tutur (*müəllifin qeydi*).

² Türkiyədə ən yüksək dağ zirvəsi

³ Amman oğlu – yəqin ki, İskəndər Zülqərnəynə işarədir. İranı işğal etməzdən əvvəl o qurbangaha ekliillər gətirmişdir. Sonradan Karakalla da onun kimi etmişdir.

Karakalla – Roma imperatoru (188-217).

¹ Priam – Troyanın əfsanəvi padşahı.

² Kor – Homərə işarədir.

Burda yatanların – qəhrəmanların
Adını çəkməyir tək əcnəbilər.
Türbə çox yaşayır, bilirmisən sən,
Qədim, əfsanəvi abidələrdən.

V

Çoban yol göstərəcək (göylər qara, yer qara)
Gecə yarısı burdan ötən qayıqçılara;
Mayaq belə yanmasın bu füsunkar gecədə.
Ah, bu qaranlıq gecə əsrarlıdır necə də!
Körfəzin işıqları sönmüş itdi bərbəbir.
Sükuta qərq oldu göy, sükuta qərq oldu yer.
Alışdı tək çıraq gecənin bu çağında
O gözəl Züleyxanın balaca otağında.
Beli, yanır tək çıraq orda axşamdan bəri,
Taxt üstünə səpilmiş kəhrəba danələri¹.
O kəhrəba təsbehin yanında, həm də budur,
Bəzəklərlə yazılmış müqəddəs Quran durur.
Titrəderək səsinə
Oxuyar asta-asta o, Kürsü ayəsiniz.
Sərilmiş, səpələnmiş taxtın üstünə çin-çin
Zərli divanları da İran şairlərinin.
Bunların üstündə də gah ağlayan, gah susan
Udu qoyulmuş onun. Köksü qara, bağı qan,
Çırağın bir yanında çini dibçəklər də var.
Döşəmədə gülümsər qədim, əlvan xalçalar.
Bunlar İran bəzəyi, Şiraz çiçəkləridir,
Bunlar məzlum insanın zəhmətidir, təridir.
Ancaq yaman ağırdır bu otağın havası.
Hanı evin pərisi, niyə boşdur yuvası?
Bu dəhşətli gecədə aldadıb növərləri
Nəçin tərk etmiş görə öz evini o pəri?

¹ Kəhrəbanı sürtdükdə yüngül və xoşagəlməz ətir verir (*müəllifin qeydi*).

² Qiymətli daş üzərində və yaxud kağız üzərində Qurandan yazılmış duaları boyundan asmaq, ya da boyundan keçirib qoltuq altından asmaq adət Şərqdə hələ də geniş yayılmaqdadır. Quranın ikinci cüzindən olan Kürsü (taxt) ayəsi ulu yaradanın bütün xüsusiyyətlərini təsvir edir. Bu duanı da, dediyimiz kimi, möminlər yazırlar və yanlarında gəzdirlirlər.

VI

Unudaraq hər şeyi.
Müsəlmanlardan özgə heç kəsin geymədiyi
Cod, samur dərisinə bürünüb gecə yarı,
Züleyxa asta-asta tapdayıb otluqları
Əziz bələdçisini, Səlimi izləyirdi,
Külək inildəyərək sanki nəğmə deyirdi.
Onu geri dönməyə məcbur etsə də qorxu,
Bacarmırdı o ancaq. Yox, yox! Heç mümkündürmü bu?
Ayrılsa qardaşından onun qəlbi qan ağlar.
Səlimi danlayarmı heç o zərif dodaqlar?

VII

Nəhayət təbiətin əli ilə düzəlmiş,
İnsanın əli ilə dəyişib cana gəlmiş
Mağaraya çatdılar. O, nə geniş, nə dardı.
Burada o, çox zaman öz udunu çalardı.
Əzbərlərdi Quranı bəzən də həzin-həzin,
Bəzən də düşünərdi mənasını cənnətin.
Ah, onun peyğəmbəri qərribə gəlir ona;
Həqarətlə baxıbmış nəçin qadın ruhuna?
Peyğəmbər deməmişdir mömin müsəlmanlara,
Ruhu hara gedəcək qadın öləndən sonra.
Yeri çoxdan hazırdır Səlimin cənnətdə, ah,
Qız heç inana bilmir, inana bilmir, Allah!
Cənnətdə Züleyxasız yaşaya bilsin Səlim,
O sehri aləmə tənha çəkilsin Səlim.
Hansı cənnət hurisi, axı, Züleyxa qəder,
Səlimi sevmə bilər, onu oxşaya bilər?!

VIII

İçəriyə girincə qurudu heykəl kimi.
Yamanca dəyişilmiş mağaranın görkəmi.
O gündüzlər gələrdi, axı, bura gizlicə,
Bəlkə gözə başqa cür görünür hər şey gecə.

Ətrafa nur saçaraq
Yanır, yanır mis çıraq.
Dülbəndli dəlillərdə görmədiyi silahlar
Yığılmış bir bucağa. Aman, burda nə sirr var?
Bu xarici qılıncı neçin yığılmış belə?
Birinin dəstəsində qan izi də var hələ.
O, bəlkə də günahsız bir fəqirin qanıdır,
Günahsız qan axıtmaq bəşərin nöqsanıdır.
Taxt üstündə qədəh var. İçində şərbət midir?
Şərbətə bənzəməyir, ax, kim bilir o nədir?
Səlimi görmək üçün Züleyxa geri döndü,
Ah, ona qardaşı da başqa cürə göründü.

IX

Səlim tamam dəyişmiş görkəmini, bir zaman
Taxdığı **dülbəndi** də çıxarıbdır başından
Onun əvəzində o, çalma bağlamışdır,
Belini işləməli kəməri qucaqlamışdır.
Ləl bezəkli xəncəri çıxarmış kəməridən,
Qoşa tapançaları asmış onun yerindən.
Bir də əyri bir qılınc deyir topuqlarına,
Ah, bu təzə geyimi necə yaraşır ona!
Gümüşlərlə bəzənmiş çiynindəki ağ plaş
Dizlərindən aşağı yellənir yavaş-yavaş
Atdıqca addımını. Olmasaydı, ah, əgər
Alındakı o vüqar, gözlündəki şəfəqlər,
Sakit duruşundakı o əzəmət, şübhəsiz,
Adi qaleonçuya¹ bənzədərdik onu biz.

X

– Demişdim ki, deyiləm, heç də sən gördüyüntək,
Doğru söylədiyimi indi özün görəcək,
Təəccüb edə bilərsən, inan, ey gözəl nigar,
Yuxuya da sığmayan qəmli bir dastanım var.

¹ Qaleonçu – dənizçi deməkdir, yəni türk dənizçisi. Yunanlar gəmini idarə edir, türklər isə top atırlar. Geyimləri çox ala-bezəkdir. Onların qıçları adətən açıq olur.

Bu dastanım sən də qəlbini yaxacaqdır.
Artıq öz həyatımı gizlətməyim nəhaqdır.
Sən bunu bilməlisən. Demə dəlisən, nəsen.
Sən o Qara Osmana ərə getməməlisən!
Əgər gül dodaqların başqa sözlər desəydi –
Qabağımda titrəyib o andı içməseydi,
Bəlkə də öz sirrimi mən açmazdım heç sənə,
Səbəb olmazdım sənə kədərinə, qüssənə.
Mən indi açmayıram sənə məhəbbətimi,
İzləyir indi bizi təhlükə kölgə kimi.
Züleyxa, başqasına ərə getməməlisən,
Bil, agah ol ki, sən qardaşın deyiləm mən.

XI

– Ah, “qardaşın deyiləm” – sözünü götür geri,
Güldürmə üstümüze yadları, özgələri.
Ay Allah! Bu dünyada mən tək doğulmuşam mı?!
Qoy ağlayım bu günə. Sənə yad olmuşam mı?
Demək sevməyəcəksən bundan sonra mənə sən,
Bunu ağlar üreyim hiss etmişdi əzəldən.
Ancaq bunu yaxşı bil, Züleyxayam mən yenə,
Səni sevən, oxşayan bir bacıyam mən sənə.
Əgər xoşdursa sənə, durma öldür sən mənə,
Açıq sinəm gözləyir sənə möhkəm zərbəni.
Öl desən mən ölərəm, hazıram hər ömrinə,
Səlimsiz bir həyatdan ölüm çox xoşdur mənə.
Mən indi anladım ki, atam kim, sən də kimsən
Cəfəri sən özünə neçin düşmən bilmisən?
Mən Cəfərin qızıyam, söylə, buna görəmi
Hamı sənə lağ edir, təhqir edir qul kimi?
Yox, bacınam, çıxmaram, Səlim, ömrindən sənə,
Əmr elə, qolubağlı qulun olum mən sənə.

XII

– Mənim qulum Züleyxa, sən qulunam özüm.
Sənsən mənim taleyim, sənsən gecəm, gündüzüm.

Yox, bizim taleyimiz bağlanıb bir-birinə,
 And içirəm Züleyxa, peyğəmbərin qəbrinə.
 Qoy mənim bu niyyətim dərdinə mөлhm olsun,
 Qılincıma yazılmış,
 Qadir Quran ayəsi qoy mənə həmdəm olsun!¹
 Qorusun eşqimizi hər bəladan, xətdan,
 Qılincımın odunda qoy ərisin sis, duman.
 Andım salar göylərdən quşun da qanadını,
 Qürurla gəzdirirəm ürəyimdə adını.
 Sənin atan olsa da mənim qəddar düşmənim,
 Döyünürsən hər zaman ürəyimdə sən mənim.
 Çox sevmiş mənim atam Cəfəri – qardaşını;
 Cəfərsə “uf” demədən kəsmiş onun başını.
 Mənim körpəliyimə acımış öldürməmiş,
 Yalançı qayğılarla o mənə layla demiş.
 O məni izləyirdi zəncirini qıraraq,
 Bir gün qaça biləcək şir balası tək ancaq.
 Axır damarlarımda indi atamın qanı,
 Sanki məndən soruşur: “İntiqamın bəs hanı?”
 Yalnız sənin xətrinə gözləyirəm hələ mən.
 Salmayıram Cəfərin canına vəlvələ mən.
 Lakin mənə burada qalmaq artıq yaramaz.
 Hələ dastan bitməmiş, sən ardına qulaq as.

XIII

Öyrənə bilməmişəm bu vaxtadək hələ mən,
 Hansı bir hiss qardaşı etmiş qardaşa düşmən.
 Çox kiçik bir iş üstə ürək gəlir tüğyana,
 Qatı düşmən kəsilib bəzən insan insana.
 Ah, atam Abdullanın qoçaqlığı bu gün də
 Yaşayır Bosniliyə² şirin nəğmələrində.
 Pasvanın dəstələri yenə ondan deyirlər.
 Öz dərin nifrətini boğa bilməmiş Cəfər,

¹ Türk qılınclarının üzərində qızıl suyu ilə adətən bu silahın qayırdığı yer və ustanın adı, çox zaman isə Qurandan bir ayə yazılır (*müəllifin qeydi*).

² Tayfa adıdır.

Öldürmüş qardaşını. Ah, necə də qıymış o,
 Bəs mən neyləməliyəm, heç bilmirəm doğrusu,
 O məni azad etmiş, öldürməmiş o məni,
 O zamandan hamıdan gizləmiş öz sirrini.

XIV

Əvvəl həyatı, sonra hakimiyyət yolunda
 Pasvan¹, vuruşmalarda qələbə çaldı sonda.
 Təkəbbürlə, qürurla, o, Vidada oturdu.
 Hüzurunda paşalar əlləri döşdə durdu.
 O zaman qardaşlara rütbə dəxi verdilər.
 Hərəsi bir hissəyə rəhbərlik edirdilər.
 Atlarının quyruğu, dalğalandı onların²
 Sofya dərəsi oldu məskəni qoşunların.
 Çadırları qurdular, dincəldilər, yatdılar.
 Cəfərin əmri ilə hiyləyə əl atdılar
 O zəhərli qədəhi verdilər əmrə görə,
 Abdullanın ruhunu uçurtdular göylərə.
 Ovdan yorğun qayıdıb vannasında uzanan
 Abdulla nə biləydi zəhərliydi o fincan.
 İçdi, son damlayadək yanğısı sönsün deyə
 (Qatdırmışlar zəhəri qul əliylə badəyə).
 Ay Züleyxa, bunlara inanmırsansa əgər,
 Get Harundan xəbər al, hamısını o söylər.

XV

Elə ki, yatırıldı Pasvanın da üsyanı,
 Cəfər³ əlinə aldı bütün eli, obanı.
 Bizim divanxanada var-dövlətin əliylə
 Tezce yüksələ bilər alçaq adamlar belə.

¹ Pasvan oğlu – Viddin üsyançısı; ömrünün son günlərini də “möhtəşəm Portla” (*türk dövlətinin adı*) mübarizə etmişdir (*müəllifin qeydi*).

² At quyruğu Paşanın bayrağıdır (*müəllifin qeydi*).

³ Cəfər – ya Arqiro Kastro, ya da ki Skutari paşasıdır. Həqiqətən burada təsvir olunduğu kimi albaniyalı Əli paşa tərəfindən öldürülmüşdür.

Abdullanın şöhrəti, şanı, eşqi, əməli,
 Bir qardaş qatilinin əlinə keçdi, bəli!
 Düzdür, onun dövləti çıxdı əlindən, yenə
 Sonradan başqa yolla o keçirdi əlinə.
 Necə? Hansı yol ilə? Tarlalara nəzər sal,
 Bunu əliqabarı kəndlilərdən xəbər al.
 Becərdiyi tarladan soruş nə çatır ona,
 O peşmandır, peşmandır inan doğulduğuna.
 Neçin xilas eyləmiş anlamıram o məni?
 O, bəlkə də saymamış cılız, məsum körpəni.
 O, heç düşünməmişdi bu balaca uşaqdan
 Ən ağır bir zərbəni dada bilər bir zaman.
 O məni oğulluğa, bəlkə götürdüyüyün
 Göylər onu oğuldan məhrum etmiş büsbütün.
 Başqa bir məqsəd üçün, bəlkə, etmiş o bunu?
 Böyütmüş oğul kimi qardaşının oğlunu?
 O sındıra bilməyir qürurunu bircə an,
 Mən də keçə bilmirəm öz atamın qanından.

XVI

Öz evinin içində düşmən bəsləyir Cəfər,
 Atanın düşmənidir çörəyini yeyənlər.
 Əgər bu adamlara söyləsəm bu sirri mən,
 Ayırırlar tez onun başını bədənindən.
 Onlara bir ataman – yol göstərən gərəkdir,
 Hər biri haqq yolunda canından keçəcəkdir.
 Cəfərin bu sirrini Harun bilibmiş ancaq,
 O, görmüş Abdullanı can verəndə, işə bax!
 Əlindən nə gələrdi yazıq, məğmun bir qulun?
 Qisasını? Yox, bacarmaz! Ancaq ağıllı Harun
 Ağasının oğlunu xilas etmiş ölümdən,
 Budur yaşamışam mən,
 Dosta xəyanət edib, zəfər çalıb düşməne,
 Taxt üstündə qürurla Cəfər oturdu yenə.
 Bu zaman Harun məni –
 Mən günahsız körpəni,

Cəfərin hüsuruna gətirmiş qucağında.
 O məni “əfv eyləmiş” kefinin xoş çağında.
 Mən orda başa vurduğum ömrün ilk illərini.
 Sonra biz tərk eylədik Dunay sahillərini.
 Rumellərdən ayrılıb yenə də tökərək qan,
 Asiya ölkəsində qərar tutduq o vaxtdan.
 Harundan özgə kimsə bu sirri bilməmişdir.
 O özü də bu sirri kimsəyə deməmişdir.
 Yalnız bir dəfə Harun ağah eyləmiş məni,
 Açmış Nubiyanın¹ sirrinin zəncirini.
 Allah belələrinə ömür verir, güc verir,
 Günahkarın sirrini açmaq üçün göndərir.

XVII

Mənim bu hekayətim zəhərlə yoğrulsa da,
 Sənin incə qəlbini yaralamış olsa da,
 Bütün bu həqiqəti açmalıyam sənə mən,
 Sən ağah olmalısan atanın işlərindən.
 Sən heyrətlə baxırsan mənim bu qiyafəmə,
 Hələ çox geyəcəyəm bunları, heyrət etmə.
 Eşqinə and içdiyən qarşıdakı bu oğlan,
 Dəniz quldurlarının başçısıdır, ah, aman!
 Züleyxa, quldur kimi sən tanıma onları,
 Qılınclarında parlar onların qanunları.
 Onların ürək dələnlərini eşitsən –
 Onların dərdlərinə özünü sipər etsən,
 O solğun yanaqların dönər solğun xəzələ.
 Ah, Züleyxa, dünyada nə görmüsən sən hələ.
 Göylərə dirək olmuş piratların ahları,
 Onlar gətirmiş bura gördüyün silahları.
 Bu cam da onlar üçün doldurulmuş, bil əgər,
 Bircə qədəh içsələr canlarından keçərlər,
 Onlar şərab içirlər, ah çəkirlər dərindən,
 Keçsin peyğəmbərimiz onların təqsirindən!

¹Nubiyalılar – Şimali Afrikada Nubiya əhalisi.

XVIII

Məndən nə gözləyirsən?
 Qapılardan qovulmuş,
 Arzusu təhqir olmuş,
 Məsləki getmiş bada,
 Bir adamdan dünyada
 Nə gözləmək olar ki?
 Sıxır məni kədərler;
 Öz qorxusundan Cəfər
 Məni məhrum eylədi atdan, oxdan, nizədən,
 Züleyxa, addımbaşı təhqir olunmuşam mən.
 Cəfər məni həmişə, alçaq, məğmun bilibdir;
Divanxana önündə o nə qədər gülübdür
 Cilov, qılinc tutmağı bacarmayan əlimə,
 Bütün **divanxanamı** güldürübdür Səlimə.
 Aparmazdı o məni özüylə vuruşlara,
 Sən acizsən, deyərdi, dava hara, sən hara?
 O məni kişi saymaz, hər işdə unudardı,
 O məni qadınlara, Haruna tay tutardı.
 Tapşırırdı Haruna məni bir arvad kimi.
 Təhqir edərdi Cəfər mənim heysiyyətimi.
 Neçin oldum mən belə?
 Bəlkə gözəlliyindir məni incəldən belə?
 Sənmi dəyişdin mənim kişi təbiətimi?
 Ürəyim də yumşaqdır qadın ürəyi kimi.
 Yalnız Harun bilir ki, geri qalıb dəstədən
 Burada tək başıma nə dərdlər çəkmişəm mən.
 O qorxsadı Cəfərdən, yazığı gəldi mənə.
 Əsirini buraxdı, tapşırırdı dönə-dönə,
 Cəfər qayıdanadək
 Geri dönsən görək.
 Mən söz verdim Haruna, ilk dəfə azad oldum.
 Mən ki yaşamamışdım, sandım təzə doğuldum.
 Göyü, yeri, günəşi seyr eylədim doyunca.
 Mən azad görməmişdim, axı ömrüm boyunca.
 Azadlıq! Mən sevirem həyatım qədər onu,

Hec dil deyə bilərmi ürəyin duyduğunu,
 Fərəhdənmi, dərddənmi, ürpərdi də tüklerim,
 Qəlbimə xəncər kimi batardı gördüklərim,
 Gəzib dağda, dərədə, mən nəğmələr deyirdim,
 Sənin hicranına da təəssüf etməyirdim.

XIX

Sədaqətli Mavrin kiçik yelkəni
 Bu quru sahildən ayırdı məni.
 Apardı, çox yeri seyr eylədim mən,
 Zövq aldım suların gözəlliyindən.
 Ah, mən o dəstəyə necə rast oldum,
 Harada qoşuldum, neçin qoşuldum?
 Sorma, son arzuya çatmayınca mən,
 Deməyəm, dönməyəm öz qəsəməmdən.
 O haqda deməyəm bir kəlmə belə
 Qulaq as, bitməmiş dastanım hələ.

XX

Doğrudur, çatmamış şöhrətə, ada,
 Kübar deyildirlər, yoxsuldur onlar.
 Onların zahiri kobud olsa da,
 Çox incə, çox həssas ürəkləri var.
 Hərəsi bir dindən, bir tayfadandır,
 Hamı onlar üçün ancaq insandır,
 Hamını bir görür onların gözü,
 Qanundur onların başçının sözü.
 Onlar öləndə də ürəklə ölür,
 Ürəklə danışır, ürəklə gülür.
 Onlar ki, özəldən belə yarandı.
 Onların müqəddəs intiqam andı
 Hər şeydən üstündür, onlar hər zaman
 Dost üçün keçərlər öz canlarından.
 Onları bərbəbir öyrənmişəm mən,
 Onlar seçilirlər özgələrindən.

Onlarla bir sönüb, bir yanıram mən,
 Frank ağı ilə¹ davranıram mən.
 Onların qəlbində bilsən nələr var,
 Ülvi fikirlərlə qanadlanırlar...
 Arzudur, xəyaldır onların varı.
 Lambunun² qürurlu son övladları,
 Azadlıq almadan bölüşdürürlər;
 Xeyallar içində ömür sürürlər.
 Min arzu bəslənir hər ötən anda,
 Əyləşib gecələr tonqal başında,
 Onlar düşünürlər hey dərin-dərin
 Azadlıq yolunu bu **rəiyyətin**³.
 Bərabərlik haqda düşünüb onlar
 Qoy öz qəlblərini rahatlasınlar.
 Azadlıq pəritək üzə güləndə,
 Gözəldir, vurğunam o günə mən də.
 Dəniz patriarxı⁴ qoyun mən də dolaşım,
 Deryalardan, suların, sərt dalgılardan aşım.
 Tatar həyatı kimi həyatım olsun mənim⁴.
 Sahildəki çadırım, dənizdəki yelkənim
 Mənimçün sarayların bəsatından əzizdir.
 Ey mənim ərəb atım, məni belində gəzdir,
 Dalgıları yarib keç, şığı gecəbəğündüz.
 Ey gəyim, di dayanma, hara istəyirsən üz!
 Qabağa gər sinəni,
 Bu sahilədən, dayanma, uzaqlaşdır tez məni,
 Heç özüm də bilmirəm haradır getdiyim yol.
 Sən də mənim Züleyxam, yolum üstə ulduz ol.
 Mənə xeyir-dua ver, son məqsədə tez çatım.

¹ "Çox nəzakətlə", "ehtiyatla" demək istəyir.

² Lambro Kantsani – yunandır. 1789-1790-cı illərdə öz ölkəsinin azadlığı uğrunda mübarizə apardığına görə məşhur olmuşdur. Ruslar onu tək buraxdıqdan sonra o, dəniz qulduruna çevrilir. Onun fəaliyyət göstərdiyi yer Arxipelaq olmuşdu. Deyirlər ki, o hələ sağdır, Peterburqdadır. O və Riqa Yunanıstanda ən görkəmli inqilabçılardandır (müəllifin qeydi).

³ Rəiyyət – bütün xərəcələri verənlər (müəllifin qeydi).

⁴ Ərəblərin, tatarların və türkmənlərin köçəri həyat sürmələri haqqında məlumata Şərq haqqında yazılmış hər hansı səyahət kitabında rast gəlmək olar (müəllifin qeydi).

Ey sülhün göyərçini, ey ümidim, nicatım!
 Arzumsan, xəyalımsan sən dünən də, bu gün də,
 Fırtınalar oynayan həyatımın göyündə
 Sən bir göy qurşağı ol, hüsnünün şəfəqləri
 Nura qər q etsin yeri!
 Peyğəmbərin üzünün nuru kimi qoy sən
 Üzündə cilvələnsin şəfəqlər dərin-dərin.
 Yorgun zəvvarlar üçün o Məkkədən yüksələn
Müəzzinin ezanı xeyir-duadır həməni.
 Mənim sənə verdiyim müqəddəs xeyir-dua
 Bir nəğməyə bənzəyir, bir nəğməyə, Züleyxa!
 Mənim bu təriflərim yaşardır gözlerimi,
 Sən sözün-söhbətin şirindir mahnı kimi.
 Səninçün adalarda bir cənnətə bənzəyən
 Mənzil düzəltdim mən.
 Minlərlə nizə, qılnc, qəlbim, bir də əllərim,
 Əmrinə müntəzirdir, sənindir əməllərim!
 Əhatə etmiş bizi mənim cəngavərlərim –
 İgidlərim, şirlərim.
 Qiymətli nemətləri,
 Əsirlərdən alınmış gözəl qənimətləri
 Tökəcəklər qarşına, bütün bu əyləncələr,
 Dərdli hərəmxanənin dərdinə üstün gələr.
 Bəxtimdən, taleyimdən mən heç gileylənmirəm.
 Addımbaşı çıxsın da qarşıma dərd, qüssə, qəm,
 Göz önümdə füsunkar xəyalını görünce
 Dərdim, qədim əriyer, qəlbimdə incə-incə.
 Bir vaxt dostum da bəlkə məndən üz döndərəcək
 Başqa bir əqidəyə üreyini verəcək.
 Sən ki, sədaqətin əbədidir, eh, nə qəm! –
 Deyə gülümseyirəm.
 Nə qədər də gözəldir sevgi oduna yanmaq,
 Sevdinin bir gözəlin ilqarına inanmaq!
 Mənim qəlbimlə sən qəlbin sərt bir dağ olsun;
 Sən qəlbintək mənim qəlbimə yumşaq olsun.
 Qoy olsun, çox gözəldir birlikdə dara düşmək,
 Kədərləri ovutmaq, fərəhləri bölüşmək.
 Birlikdə də düşünmək, duymaq, yaşamaq ancaq.

Heç zaman ayrılmamaq!
 Bir daha azad olsam, nə qədər ki, mən sağam,
 Öz dəstəmin başında yenə də duracağam.
 Qəlbimin qəzəb odu bir an belə sönməyir,
 Mənim intiqamımın sonu da görünməyir.
 Mən öz bacarığımı, gücümü işlətməli,
 Son məqsədə yetməli,
 İntiqam almalıyam.
 Qələbə çalmalıyam!
 Bununçün iki yol var: ya zor, ya da ki hiylə!
 Zordur indi bizimki, hiylələr qalsın hələ.
 O zaman ki şəhərlər salır məhbəsə bizi,
 Sıxır ürəyimizi,
 İnan, sənin ruhun da
 Günah eləyər onda.
 Mənim qəlbim bu dərddən olubdur oyuq-oyuq.
 Qadın xəyanət edir kişilərdən daha çox.
 Bir bədbəxtlik üz versə onun ərinə əgər,
 O zinətlər içində özünü rüsvay edər.
 Uzaq məndən, şübhələr, elə deyil Züleyxam.
 Bəd ayaqda gözləyər məni yüz il Züleyxam.
 Ancaq təsadüfün də hökmü çox böyük olur,
 Dünən qılinc oynadan bu gün artıq yorulur.
 Bəli, qorxu! Sevgimi verə bilərəm yelə,
 Osmanın qüvvəsiylə, Cəfərin əmri ilə
 Fırtına başlanantək
 Qorxum uçub gedəcək.
 Bu gecə məhbəbbətim "sənə sirdaşam" – deyər,
 Söz veribdir gəmidə mənimlə bir getməyə.
 O hansı qorxudur ki, qorxuda bilsin bizi. –
 Sarsıtsın eşqimizi?
 Dünyanın hər neməti yalnız sevənlərindir,
 Sevənlərçin əzab da, izzət də şirindir.
 Sevənlərçin gözəldir dünyanın hər bucağı,
 Şirindir bu həyatın həm sevinci, həm dağı.
 Torpaq, dəniz, otaq, çöl, bizimçün nə fərqi var –
 Əgər bir yerdə olsaq bəxtiyyə, bəxtiyyar!
 Qoy bu açıq dənizdə küləklər də ağlasın,

Təkcə sənin qolların boynumu qucaqlasın.
 Ölüm anında belə mənim dodaqlarımdan
 Eşitməzsən dad-fəğan.
 Mənim son sözüm sənə xeyir-dua olacaq.
 Gözlərim gözlərinə dikilib yumulacaq.
 Ölümün də önündə duracağam mən mətin,
 Qorxutmaz sevənləri qovğası təbiətin!
 Ölüm qorxusunu da bu dünyada hər zaman,
 Axı, təbiət deyil, insanlardır yaradan.
 Bizim yollarımızda hələ çoxdur cəfalar,
 Hər anda qarşımızda min qorxu, min ölüm var.
 Nədir məndə bu hallar?
 Ey dəhşətli fikirlər, ey dəhşətli xəyallar,
 Məndən uzaq olunuz!
 İndi ya qurtaracaq, ya da bizim yolumuz
 Tamam kəsiləcəkdir. Odlar gəzir canımda.
 Qurtarır dastanım da.
 Sən yalnız bircə "hə" de. Düşmənlərdən ayrılmaq –
 Bəlkə də xoşbəxt olaq.
 Bəli, düşmənlər dedim, səni məndən ayıran
 Cəfər, o Qara Osman
 Mənim düşmənlərimdir. Özün söylə, həm sən
 Deyilmidir düşmənin?

XXI

Gözətçimi xətdən
 Xilas etmək üçün mən
 Öz vaxtında qayıtdım, tuta bilmədi xəbər
 Mənim başqa adaya getdiyimdən bir nəfər.
 Məndən uzaq olsa da adamlarım, heç zaman
 Tərpənməzlər heç yere mənim iznim olmadan.
 Dərhal təzim eləyir onlar məni görəndə.
 Yığılan qəniməti mənəm bölüşdürən də.
 Çox danışdım, başını ağrıtdım sənə, deyən.
 Qayığımız hazır, vaxt da keçir, tez ol sən.
 Nifrət ilə qorxunu tərk edərək biz ancaq,
 Sabah ərşənliylə Osman burda olacaq.

Səninə zəncirlərin bu gecə qırılmalı,
Ya lovğa bəy, ya da mən! İndisə ayrılmalı!
Etsən də əhdi-peyman, mənim dediklərimdən
Qorxaraq öz andını geri götürsən də sən,
Mən möhkəməm sözümdə, yadında saxla bunu,
Mən qalaram burada pozmaq üçün toyunu!

XXII

Züleyxa heykəl kimi durmuşdu öz yerində,
Ürəyi də od tutub yanırdı gözlərində.
“İtirdim gör necə də son ümidi mən” deyir,
Bu qız gözəlliyilə Niobeyə¹ bənzəyir.
Ağzı dolu söz idi;
O danışmaq istədi.
Elə bu vaxt, bu zaman
Parladı gur meşəllər çəpərin arxasından.
Biri, ikisi, üçü.
“Qaç, qardaşım, qurtar sən,
Yox, nə dedim, sən mənə qardaşdan da əzizsən –
Kolların arasında parıldayır işıqlar.
Bir ora bax, əllərdə hələ qılınclar da var.
Bu qaranlıq gecədə
Gör siyirmə qılınclar parıldayır necə də.
Onlar gəzir, axtarır, işıq salır hər yana.
Bir ora bax, Cəfər də sarılıb qılıncına.
Onlar bura çatırlar. Görəsən yoxmu çara?
Ah, Səlimim, qəbrimiz olacaqdır mağara”.

XXIII

O durmuşdu vüqarla.
– Vaxt yetişir, bax odur,
Çatırlar. Bir öpüş də... Aman! Bu sonuncudur!
Bəlkə də adamlarım gördü bu işıqları.
Yox, onlar ki çox azdır. Biləydilər kaş, barı!

Mağaradan çıxdı o, qaldırdı tapançanı.
Bir güllə! – şaqqıldadı, səs бүрүдү hər yanı.
Xəbər verdi dostlara, Züleyxa tərpənmədi,
Heykəl kimi qurudu yerində, dinmədi.
– Dostlarım eşitmədi, onlar gələne qədər
Məni öldürəcəklər.
Güllə səsi tanıtdı mağaranı düşməne.
Ey atamın qılını, sən cəsarət ver mənə!
İrəli! Keç irəli, bilərəm bu vaxtadək
Necə yüzə qarşı sən hələ durmamısan tək.
Əlvida, ey Züleyxa, sənə dayanma, gizlən,
Salamat qal barı sən,
Sənin üstünə Cəfər
Ancaq qışqıra bilər.
Buradan tərpənmə sən.
Bir çovutma gülləyə qurban ola bilərsən.
Qəsdim sənin atanı məhv etməkdirsə, əgər
Qoy evvəl özüm ölüm! Ah, yaşasın qoy Cəfər,
Yox, o özü versə də qardaş ömrünü bada.
Yox, o mənə yenə də aciz adlandırırsa da,
Onların zərbəsini zəif qarşılamalı,
Yox, salamat qurtaran hiss eliyər bu halı.

XXIV

Bir də, bir də, qılını sağa-sola o çaldı;
Onu izləyənlərin qarşısındakı dəstəsi
Dərhal üstünü aldı.
Zərbə! Ayrıldı birbaş bədənədən inləyərək...
İkinci... Üçüncüsü... Ancaq qarışqalartək
Qaynaşır dövrəsində düşmənləri, ora bax.
Səlimsə şimşək kimi
Qılını oynadaraq
Yol açır. Ah, az qalır!
Sağa-sola o dönür...
Odur dalğalar üstə
Qayıq da görünür.
Beşə avar zərbəsi

¹ Antik mifologiyasına görə Fivan padşahı Amfionanın arvadı.

Bəsdir ona çatmağa,
 Avar çəkir dostları,
 Gah sola, gah da sağa.
 Qayıq bir balıq kimi can atır ona sarı,
 Vaxtında çatacaqımı, görən, ona dostları?
 Yoldaşları çatdılar,
 Onlar suya atılıb
 Qılını parlatdılar.
 Dalğaları yararaq
 Onlar çatdı sahile.
 Qırğın daha da artdı
 Dostların gəlişilə.
 Deməyin ki, dostları
 Onun dadına çatdı,
 Səlimin ürək qanı
 Ağ suları qızartdı.

XXV

Onun başı üstündən ötüb keçdi güllələr.
 Dənizin kənarına Səlim çatdı birtəhər.
 Qayığa minmək üçün, ah, o, suya girərkən,
 Son ölümcül zərbəni düşməne endirirən
 Neçin o dala baxdı? Axı, nə oldu ona?
 Görməkçin Züleyxanı çevrildi arxasına,
 Ah, bu baxış, bu duruş, ah, nə deyim mən sənə!
 Ah, bu baxış, son baxış, fərman verdi qətlinə.
 Bu, öz sevgilisini tərk etmək istəməyən –
 İlahi məhəbbətin qarşısında baş əyən
 Aşiqin baxışıydı. Gözlər söndü, qaraldı.
 Ah, bu baxış, ömrünü onun əlindən aldı.
 Yanındaydı dostları.
 O durmuşdu arxası coşqun dənizə sarı.
 Birdən səsləndi güllə,
 “Cəfərin düşmənləri ölməlidir, bax, belə!”
 Kiminkiydi, ah, bu səs, bu gülləni kim atdı?
 Kim onun sinəsini parçaladı, qanatdı?
 Kim o cavana qıydı? Heç olmasa danış bir.

Abdullanın qatili, bu güllə də sənindir!
 Öldü onun atası, sənin hiylənlə ancaq.
 Özü də qurban oldu, sənin güllənə, bir bax.
 Bax, onun sinəsindən çeşmə-çeşmə axan qan
 Suların ağ rəngini dəyişdirir, ay aman!
 Onun al dodaqları “aman, aman!” desəydi,
 O son ölüm anında əgər inildəsəydi,
 Batırdı bu səsi
 Dalğaların nəəsi!

XXVI

Buludları qovlayır, yavaş-yavaş al səhər,
 Keçən gecə körfəzi titrədən iniltilər,
 Çığırtdılar kəsilməmiş, sükut hökm edir bu gün,
 Ancaq yenə sahilə izləri var döyüşün.
 Sınımış əyri qılınclar, tökülmüşdür hər yerə,
 Baxışlar heyran qalır bu qərribə izlərə.
 Buludlar, ağ buludlar, sular üstə sürünür,
 Uzaqda bir tək qayıq, bir də fanar görünür.
 Deyən, artıq o sönmüş,
 Orda, qayalar üstə iki yerə bölünmüş
 Ağ bir pləş görünür.
 Üstündə qan ləkəsi,
 Ah, nə deyir dənizin
 O üsyankar nəğməsi?
 Bu qan ləkələrini
 Sular yumaqımı istər?
 Hanı onun sahibi?
 Ey dəniz, mənə göstər!
 Onun meyiti üstə
 Kim ağlamaq istəsə –
 Onun dərdli başını
 Qucaqlamaq istəsə,
 Lemno sahillərində
 Gedib axtarsın onu –
 Abdullanın oğlunu!
 Odur, dəniz quşları, enib dəstəbədəstə,
 Qanad görür, çıxışır tapdıqları ov üstə.

Toxunduqca dalğalar bədəninə, başına,
Hələ quşlar qorxudan yaxın durmayır ona.
Dalğalarla bərabər qolu qalxır, gah enir,
Onu dimdikləməkdən quşlar hələ çəkinir.
Onu sahilə quşlar dimdikləsəydi əgər,
Onu yer qurdlarından xilas eləyərdilər.
Ancaq, ancaq iki söz, bir də dərddli bir ürək,
Onun cəsədi üstə göz yaşları tökərək,
Hey ağlamaq istəyir, ona çatmaq istəyir.
Dülbəndli başdaşına matəm tutmaq istəyir.
Əfsus, o qız ürəyi dərd əlindən qan olmuş,
Hələ Səlimdən əvvəl onun gözü yumulmuş.

XXVII

Hellenin üzərində matəm səsi çağlayır,
Qadınlar nalə təpir, kişilər qan ağlayır.
Züleyxa, ey Cəfərin nəslinin son həlqəsi,
Adaxlın çox gecikdi, bir daha onun səsi
Çatmaz qulaqlarına, eşidəmməz sözünü;
Ah, bir daha o sənə görməyəcək üzünü.
Bəlkə ötürəcəkdir o, köksünü dərinə.
O bunu biləcəkdir, **vəlvələ**¹ səslərindən.

Züleyxa, matəmini saxlayıb dərin-dərin,
Dərvazanın ağzında ağlaşır nökrələrin.
Qəmli Quran səsinə bədənə qan donur,
Elə bil, sənə üçün ölüm himni oxunur.
Əllərini qoynunda çarpazlamış nökrələr,
Üzlərində qəm, kədər.
Matəmini saxlayır hamı sakit, hamı lal,
Hamının ürəyində hökm sürür dərd, mələl.
Çox yaxşı ki, Səlimin son qətlini görmədin,
Sən onun arxasınca dad çəkib hönkürmədin.

Sənə öz ölümündən ağır olardı bu gün;
Sən ondan əvvəl öldün!
O sənə son ümidin, sevgin, ürəyin idi,
Sənə hər şeyin idi.
Sən eşqin oyununda öz ömrünü uduzdun,
Bircə dəfə qışqırıb sonra əbədi susdun.
Rahat uyu, Züleyxa, dua verirlər sənə,
Eşq olsun məzarına, o yaralı qəlbinə!
Sən xoşbəxtsən, ömrünü eşqin yolunda verdin,
Sən xoşbəxtsən, həyatın əzabını itirdin.
Sənə dərddin bir idi, ağrısa da bu kədər,
Sən indi bəxtəvərsən, birə üç qat bəxtəvər!
Artıq bilməyəcəksən çünki hicran dərddini,
Ölüm bu əzablardan xilas eylədi sənə.
Ah, o qurdlar, zəlilər nə qədər qorxuludur.
Torpaq ki başdan-başa qurdlar ilə doludur,
Onlar sahibimizdir, məzar qara, yer qara.
Yanan, duyan ürəklər, qismət olur qurdlara.
Aman sənə halına, ey vüqarlı sərkərdə!
Sən indi nahaq yerə tutulmuşsan bu dərddə.
Sən indi nahaq yerə başına kül tökürsən,
Nahaq yerə əyilir, sən belə diz çökürsən.
Nahaq yerə, ey Cəfər, sən saçını didirsən,
O qanlı əllərini özündən gizlədirsən.
Həmin əllər öldürdü qansız bir canı kimi
Abdullanı, Səlimi.
İndisə nahaq yerə sən həmin əllər ilə
Saqqalını yolursan,
Qəmlərdə boğulursan!
Osmanın adaxlısı, sənə o ciyərparan
Ölmüşdür bu gün artıq, de, göynəyirmi yaran?
Söndü Helle üstündə o alıxan ulduzun –
Sənə o gözəl qızın.
Utan öz əməlindən.
Axıtdığın o qanlar aldı onu əlindən.
“Mənim balam hardadır?” – deyər döymə dizinə.
“Hardadır?” – deyər səsin cavab verir özünə.

¹ Vəlvələ – türk qadınlarının ağısı. Kişilər “sakit qullardır”, onlara camaatın yanında ağlamaq, nalə etmək yaramaz (*müəllifin qeydi*).

Qəbirlər arasında səslənib acı-acı,
Baş çəkibdir göylərə tənha bir sərv ağacı.
Qəbirlərin üstünə salıb öz kölgəsini,
Elə bil ki, saxlayır ölənlərin yasını.
Düzdür, onun üzündə kədər kölgəsi vardır,
Ancaq o heç solmayır, o həmişəbahardır.
O, kamını almamış ilk məhəbbətə bənzər,
O həmişə təzə, tər.

Uzaq bir meşəlikdə tənha ağ gül boy atmış,
Neçin onu təbiət belə solğun yaratmış?
Onu kədər əkibdir, elə bil, öz əliylə,
O, elə incədir ki, asta əsən bir yelə
Davam gətirə bilməz, tökülər yarpaqları.
Ancaq nə şaxta, nə də qışın dəli çağları
Ona toxunmur əsla, qışdan sərt olan əllər
Ona qıyır, qoparır, ancaq yenə də səhər
O yenidən göyərək, ətrini çölə yayır,
O gülü ulduzların göz yaşları sulayır.
O öz gözəlliyilə ilahəni andırır,
Onu kiminsə ruhu yenidən canlandırır.
Bəli, Helle qızları deyirlər ki, elə bil,
Bu gül, yer gülü deyil.

Belə olmasaydı o, sərt havada hər zaman
Açılmazdı durmadan.

Bahar öz bol suyundan ona bəxş etməsə də,
Yay günəşi yanaraq onu isitməsə də,
O açılır daima, həmişə qonçalanır,
Gecələr də başında onun bir quş dolanır.
O quş ötür, oxuyur, çox qəmlidir ah-zarı,
Hava kimi görünmür heç kəsə qanadları.
O quşun mahnıları,
Səslənir gecəyarı

Hurilərin çaldığı udun tərənəsitək.

Bülbüldür o belkə də, xeyr, fəryad edərək
Dad çəkse də, o deyil, yaxşı dinlə onu sən,
Həzin nəğmələrini birçə dəfə eşidən

Onu tərk edə bilməz özünü sarsıtmamış,
Elə bil, o quşun da sevgisi baş tutmamış,
Nakam qalmış dünyada, o, ucaldıb səsini,
Öz cavabsız eşqinin oxuyur nəğməsini.
Ancaq bu göz yaşları, bu qəmlər nə şirindir!
Ey kədər! Nəğmələr də sənə sirlərindir.
O oxuyur, səsiylə ağladır göyü, yeri,
Ancaq günəş doğanda kəsilir nəğmələri.
Deyirlər, o qaldırır göylərə fəryadını,
Ötür nəğmələrində Züleyxanın adını.
O nəğmələr havada səslənib həzin-həzin,
Əriyərək yox olur başı üstündə səvin.
O ağ gül Züleyxanın məzarından göyərmiş,
Belkə də o gözəl qız hüsnünü gülə vermiş.
Bir gecə qəbrin üstə soyuq mərmər düzdülər,
Səhər isə yox oldu, harasa itdi mərmər.
Belə bir əfsanə var:
Həmin günün səhəri
Səlimin vurulduğu o sahilə tapdılar
Yoxa çıxmış mərməri.
(Dalğaların qucağı oldu Səlimə məzar!)
Yalayır o mərməri ağ köpüklü dalğalar.
Deyirlər ki, başında **dülbənd** qara bir kölgə
O zamandan hər gecə
Gəlir, burda baş əyir o mərmərin üstünə.
Heç kəs bilmir o kimdir, arzusu nə, qəsdı nə?
Sərt dalğalar o daşı tamam aldı qoynuna,
“Piratın yastıqçası – teyfi” – dedilər ona.
O mərmərin ilk dəfə düşdüüyü yerdə bir gün
Gül açıldı, nədənsə, rəngi qaçmışdı gülün.
İllər ötdü, dolandı,
O ağ gül bu dastanı eşitmiş bir gözəlin
Göz yaşıyla sulandı.

AH245 467

